

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 8 Sayı: 38 Volume: 8 Issue: 38
Haziran 2015 June 2015
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

YAŞLI HASTALARDA TANRI ALGISI ÖLÜM KAYGISINI ETKİLER Mİ?*

DOES THE PERCEPTION OF GOD OF ELDERLY PEOPLE INFLUENCE THE FEAR OF DEATH?

Oya Sevcan ORAK**
Hacer GÖK UĞUR***
Funda BAŞKÖY****
Merve ÖZCAN*****
Nurten SEYİS*****

Öz

Bu çalışma yaşlı hastalarda Tanrı algısının ölüm kaygısına etkisi olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Tanımlayıcı olan çalışma 2014 yılı Mayıs ayı içerisinde Ordu Kamu Hastaneleri Birliği'ne bağlı hastanelerde 65 yaş üstü, gönüllü ve soruları cevaplayabilecek düzeyde olan 107 hastayla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada literatür doğrultusunda hazırlanan "Veri Toplama Formu", "Tanrı Algısı Ölçeği" ve "Ölüm Kaygısı Ölçeği" kullanılmıştır. Veriler SPSS 17,0 paket programı ile değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılan yaşlıların yaş ortalaması 71.88±6.12'dir. Yaşlıların %51.4'ünün kadın, %42.1'inin okuma yazma bilmediği, %41.1'inin emekli, %78.5'inin evli, %82.2'sinin çekirdek aileye sahip olduğu, %45.8'inin köyde yaşadığı ve %49.5'inin aylık ortalama gelirinin 500-1000 TL arasında olduğu bulunmuştur. Yaşlıların %87.9'unun bakımında yardım aldığı, %69.8'inin eşi tarafından bakıldığı, %54.2'sinin yaşamında hayati tehlike taşıyan rahatsızlık geçirdiği, %68.2'sinin ailesinde ani ölüm yaşadığı ve %98.1'inin ibadetten sonra rahatladığı belirlenmiştir. Yaşlıların ölüm kaygısı ölçeği puan ortalaması 7.85±4.45 ile orta düzeyde, Tanrı algısı ölçeği puan ortalaması 104.70±4.11 ile yüksek düzeyde bulunmuştur. Yaşlıların Tanrı algısı ölçeğiyle ölüm kaygısı ölçeği puan ortalaması arasında istatistiksel olarak negatif yönde önemli bir ilişki bulunmuştur (p<0.001). Yaşlıların medeni durumuyula ölüm kaygısı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmuştur (p<0.001). Yaşlıların bakımında yardım alma durumlarıyla ölüm kaygısı ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmuştur (p<0.01). Yaşlıların yaşamlarında hayati tehlike yaratan bir hastalık geçirme durumları ile ölüm kaygısı ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmuştur (p<0.001). Yaşlıların yaşadığı yer ile ölüm kaygısı ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmuştur (p<0.001). Yaşlıların ailelerinde ani ölüm yaşama durumları ile Tanrı algısı ölçeği ve ölüm kaygısı ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmuştur (p<0.01). Yaşlıların Tanrı algıları olumlu oldukça ölüm kaygılarının azaldığı bulunmuştur. Evli olan, bakımında yardım alan, daha önce hayati tehlike yaratan bir hastalık geçiren ve köyde yaşayan yaşlılarda ölüm kaygısı daha yüksek bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ölüm Kaygısı, Tanrı Algısı, Yaşlılık.

Abstract

This study is conducted with the aim of determining whether the perception of God has an influence on fear of death. This descriptive research was conducted in May, 2014 at hospitals of Ordu Public Hospitals Association with 107 voluntary patients who are over 65 years old and are able to answer the questions. "Data Collection Form", "Perception of God Scale" and "Fear of Death Scale", which were all prepared in accordance with the literature, were used. The data was evaluated via SPSS 17,0 packet programme.

The average of age of the elderly who took part in the research is 71.88±6.12. %51.4 of those are women, %42.1 are illiterate, %41.1 are retired, %78.5 are married, %82.2 have nuclear family, %45.8 live in a village, %49.5 have monthly income between 500-1000 TL. It is also found that %87.9 receive support for care, %69.8 are supported by their spouse, %54.2 have experienced a life-threatening illness, %68.2 have experienced a sudden death in his/her family and %98.1 feel relieved after they worship. It is found that the average point of fear of death scale is moderate with the point of 7.85±4.45 and the average point of perception of God scale is high with the point of 104.70±4. It is seen that there is statistically significant negative relation between the average points of perception of God scale and fear of death scale (p<0.001). There is a statistically significant difference between the average points of marital status

* III. Uluslararası VII. Ulusal Psikiyatri Hemşireliği Kongresi (1-3 Eylül 2014, Ankara)'nde "Sözel Bildiri" Olarak Sunulmuştur.
** Öğr. Gör., Ordu Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Psikiyatri Hemşireliği Ana Bilim Dalı, Ordu İletişim (correspondence author)
*** Öğr. Gör. Dr., Ordu Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Halk Sağlığı Hemşireliği Ana Bilim Dalı, Ordu
**** Hemşire, Medical Park Hastanesi, Ordu
***** Öğrenci, Ordu Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü, Ordu

and fear of death ($p<0.001$). There is a statistically significant difference between the average points of receiving support and fear of death scale ($p<0.01$). There is a statistically significant difference between the average points of experiencing a life threatening disease and fear of death scale ($p<0.001$). There is a statistically significant difference between the average points of the hometown of the elderly and fear of death scale ($p<0.001$). There is a statistically significant difference between the average points of experiencing a sudden death of a family member and perception of God scale and fear of death scale ($p<0.01$). It is found that the more the elderly believe in God the less they are scared of death. Those who are married, receive support for care, have experienced a life threatening disease and live in villages are frightened of death more than the others.

Keywords: Fear of Death, Perception of God, Old Age.

GİRİŞ

Yaşlılık, insanın doğumu ile başlayan ve yaşam sürecinde ölümden önce yaşanan, kişinin fiziksel ve zihinsel yönden bağımsızlıktan bağımlılığa geçtiği bir dönemdir (Aksüllü ve Doğan, 2004). Yaşlılık ve ölüm insanın denetimi dışında olan ve karşı çıkamadığı bir olgudur (Fromm, 2004). Ölüm düşüncesi bireylerde stres kaynağı, stresten kurtulma yolu, yok oluş veya ölümsüz bir yaşamın başlangıcı gibi anlamlara gelebilmektedir (Gençtan, 1990; Tanhan ve Arı, 2006). Bu bakış açısı sonucunda bazı insanlar ölüm karşısında çok kaygılanırken, bazıları sevinç duyabilmektedir (Gençtan, 1990). Ölüm kaygısı her insanda varlığını hissettiren, yaşadığımız tüm korkuların temeli olarak düşünülen, insanın artık var olmayacağını, kendisini ve dünyayı kaybedebileceğinin, bir hiç olabileceğinin farkındalığı sonrası gelişen bir duygudur (Özen 2008). Ölüme verilen anlam insanların inançlarına göre şekillenebilmektedir (Karaca, 2000; Özen 2008). Farklı inanışların ve dinlerin ölüm kavramına bakış açıları, ölüme yönelik tutumlarını, korkularını ve kaygılarını etkileyebilmektedir (Erdoğan ve Özkan, 2007). Bir dine inanan ya da Tanrı hakkında bilgisi olan kişi, o dinin Tanrı tasavvurundan etkilenecek bir Tanrı imgesi geliştirebilir. Bununla birlikte Tanrı'nın varlığına inanan veya inanmayan her insanın zihninde Tanrı ile ilgili bir şemanın olduğu düşünülmektedir. İnanan bireylerin inancının merkezinde Tanrı olduğu için bireyin Tanrıyı nasıl algıladığı önemli bir konudur (Güler, 2007b).

Tanrı algısı bireyin ruhsal ve fiziksel sağlığını algılayış biçimini etkileyebilmektedir (Hall, 2007; Bradshaw ve ark, 2010; Noffke ve Korkmaz, 2012). Tanrı'ya güvenli bağlanma göstermiş insanların, Tanrı'ya kaygılı bir şekilde bağlanmış insanlara göre daha az kaygı, depresyon ve fiziksel hastalık şikâyetlerinde buldukları belirtilmektedir (Kirkpatrick ve Shaver, 1992). Tanrıyı olumlu biçimde algılama genel sosyal kaygı düzeyini düşürmektedir (Uysal ve ark., 2014). Kartopu (2014)'nin çalışmasında, olumlu Tanrı algısının yaşamı sürdürme nedenlerini ve hayata bağlılık durumlarını desteklediği belirlenmiştir (Kartopu, 2014). Kirkpatrick ve Shaver (1992), insanların Tanrıyı bunalım zamanlarında güvenli bir sığınak olarak algıladıklarını bildirmişlerdir. Gerek Tanrı gerekse ölüm kavramı birçok disiplinin ilgisini çekmiş ve farklı çalışmalara konu olmuş alanlardır (Kartopu, 2014). Bu çalışma, yaşlı hastalarda Tanrı algısının ölüm kaygısına etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın Soruları

1. Yaşlı hastalarda Tanrı algısı ölüm kaygısını etkiler mi?
2. Yaşlı hastalarda sosyo-demografik özellikler Tanrı algısını etkiler mi?
3. Yaşlı hastalarda sosyo-demografik özellikler ölüm kaygısını etkiler mi?

YÖNTEM

Tanımlayıcı olarak yapılan çalışmanın evrenini 01-31 Mayıs 2014 tarihleri arasında Sağlık Bakanlığı-Ordu Üniversitesi Eğitim Araştırma Hastanesi dahili ve cerrahi servislerinde yatan 65 yaş üstü 132 hasta oluşturmuştur. Araştırmada herhangi bir örnekleme yöntemine gidilmeyip, evrenin tamamı örneklem olarak alınmış ve soruları cevaplayacak yeterlilikte ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan 107 hasta ile çalışma tamamlanmıştır. Verilerin toplanmasında "Veri Toplama Formu", "Tanrı Algısı Ölçeği" ve "Ölüm Kaygısı Ölçeği" kullanılmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından yüzyüze görüşme tekniği ile toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Veri Toplama Formu: Araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan form yaşlının cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, medeni durumu, aile tipi, yaşadığı yerleşim yeri, gelir düzeyi, kendine bakımda yardım alma durumu ve kimden yardım aldığı, daha önce hayati tehlike yaratan hastalık geçirip

geçirmediği, ailede ani ölüm öyküsü ve ibadet ettiğiinde rahatlama yaşayıp yaşamadığını araştıran 12 sorudan oluşmaktadır.

Tanrı Algısı Ölçeği (TAÖ): Bireylerin Tanrı' ya yönelik atıflarını belirlemek için Güler (2007) tarafından geliştirilen Tanrı Algısı Ölçeği (TA) kullanılmıştır. Ölçek 22 maddeden oluşmaktadır ve seçenekler 5' li likert tipi olarak hazırlanmıştır. 536 yetişkin örneklem üzerinde yapılan güvenilirlik analizinde TAÖ' nin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0,83 bulunmuştur. Ölçek olumlu Tanrı algısını gösteren "Seven Tanrı", "Tanrı' ya Yönelik Olumlu Duygular" ve olumsuz Tanrı algısını gösteren "Uzak/ Umursamaz Tanrı", "Korkutan ve Cezalandıran Tanrı" ve "Tanrı' ya Yönelik Olumsuz Duygular" olmak üzere beş faktörden oluşmaktadır. Bizim çalışmamızda, toplam puan üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Ölçeğin toplam puanı hesaplanırken 2, 3, 7, 8, 10, 14, 15, 16, 18, 21 numaralı maddeler ters puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireyin olumlu (seven/ sevgi yönelimli) bir Tanrı algısına; düşük puanlar ise olumsuz (cezalandıran/ korku yönelimli) bir Tanrı algısına sahip olduğunu gösterir. Ölçekten alınacak en yüksek puan 110, en düşük puan 22'dir (Güler, 2007b).

Ölüm Kaygısı Ölçeği (ÖKÖ): Templer Ölüm Kaygısı Ölçeği (ÖKÖ) Templer (1970) tarafından geliştirilmiştir (Templer, 1970). Türkçeye uyarlaması Şenol (1989) tarafından yapılmıştır. Bireyin kendi ölümü ve ölüm riski ile ilgili kaygı ve korkularını ölçen, 15 maddelik doğru-yanlış şeklinde yanıtlanan bir ölçektir. Ölçekteki ilk 9 maddeye verilen her bir "evet" yanıtı için "1", "hayır" yanıtı için "0", diğer 6 maddeye verilen her bir "hayır" yanıtı için "1", "evet" yanıtı için ise "0" puan alınmaktadır. Deneğin aldığı puanların toplamı, ölüm kaygısı puanını vermektedir. Testten alınabilen en yüksek puan 15'tir. 0-4 puan "hafif düzeyde", 5-9 puan "orta düzeyde", 10-14 puan "ağır düzeyde", 15 puan "panik düzeyde" ölüm kaygısı olarak değerlendirilir (Şenol, 1989).

Verilerin Analizi

Veriler bilgisayarda SPSS 17,00 paket programıyla değerlendirilmiştir. Veriler normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile test edilmiş ve veriler normal dağılım göstermediği için nonparametrik testler kullanılmıştır. Değerlendirmede tanımlayıcı İstatistikler, Kruskal Wallis Testi, Manny-Whitney U Testi ve Spearman Korelasyon Testi kullanılmıştır. Çalışmada anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırma yapılmadan önce planlanan araştırmanın yapılabilmesi için Ordu İli Kamu Hastaneleri Birliği'nden yazılı izin alınmıştır. Araştırmada gönüllülük ilkesi ön planda tutulmuştur, katılımcılardan yazılı ve sözlü onam alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan yaşlıların yaş ortalaması 71,88±6,12'dir. Yaşlıların %51,4'ü kadın, %42,1'i okuma yazma bilmemekte, %78,5'i evli, %82,2'si çekirdek aile yapısında, %45,8'i köyde yaşamaktadır. Araştırmada %87,9'unun kendine bakımda yardım aldığı ve %69,8'inin bu yardımı eşinden aldığı, %54,2'sinin hayati tehlike yaratan bir hastalık geçirdiği, %68,2'sinin ailede ani ölüm öyküsü olduğu ve %98,1'inin ise ibadet ettikten sonra rahatlama yaşadığı belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Yaşlıların Tanımlayıcı Özelliklerine Göre Dağılımı

Tanımlayıcı Özellikler	n (107)	%	
Cinsiyet	Kadın	55	51,4
	Erkek	52	48,6
Yaş ortalaması	71.88±6.12		
Eğitim durumu	Okuma yazma bilmiyor	45	42,1
	Okur yazar	30	28,0
	İlkokul	22	20,6
	Ortaokul	6	5,6
	Lise	4	3,7
Medeni durum	Evli	84	78,5
	Bekar	23	21,5
Aile tipi	Çekirdek aile	88	82,2
	Geniş aile	19	17,8
Yaşanılan yerleşim yeri	İl	22	20,6
	İlçe	27	25,2
	Kasaba	9	8,4
	Köy	49	45,8

Aylık gelir düzeyi	500 TL altı	35	32,7
	500-1000 TL	53	49,5
	1001-1500 TL	10	9,3
	1500 TL üzeri	9	8,4
Bakımda yardım alma durumu	Evet	94	87,9
	Hayır	13	12,1
Bakımda yardımcı olan kişi	Eş	67	69,8
	Çocuk	23	24,0
	Komşu/Diğer Akraba	3	3,1
	Özel Bakıcı	3	3,1
Hayati tehlike yaratan bir hastalık geçirme öyküsü	Evet	58	54,2
	Hayır	49	45,8
Ailede ani ölüm öyküsü varlığı	Evet	73	68,2
	Hayır	34	31,8
İbadet ile rahatlama durumu	Evet	105	98,1
	Hayır	2	1,9

Tablo 2: Yaşlıların Tanrı Algısı Ölçeği İle Ölüm Kaygısı Ölçeği Puan Ortalamalarının Dağılımı

	Min.	Max.	Ortanca	X	SS
Tanrı Algısı Ölçeği	86	110	106	104,70	4,12
Ölüm Kaygısı Ölçeği	0	14	8	7,85	4,45

Yaşlıların TAÖ puan ortalaması 104,70±4,12 ile yüksek düzeyde, ÖKÖ puan ortalaması 7,85±4,45 ile orta düzeyde bulunmuştur (Tablo 2).

Tablo 3: Yaşlıların Tanrı Algısı Ölçeği Puanları İle Ölüm Kaygısı Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki

		Tanrı Algısı Ölçeği	Ölüm Kaygısı Ölçeği
Tanrı Algısı Ölçeği	r	1.000	- 0.333
	p	-	*p= 0.000
	n	107	107
Ölüm Kaygısı Ölçeği	r	- 0.333	1.000
	p	*p= 0.000	-
	n	107	107

*p<0,001 Değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile bakılmış, normal dağılım göstermediği için Spearman Korelasyon katsayısı kullanılmıştır.

Araştırmaya dahil edilen yaşlıların TAÖ ile ÖKÖ'nden aldıkları puanlar arasındaki ilişki spearman korelasyon testi ile incelenmiş ve iki ölçek arasında negatif yönde önemli bir ilişki olduğu bulunmuştur (p<0,001) (Tablo 3).

Tablo 4: Yaşlıların Tanımlayıcı Özelliklerine Göre TAÖ ve ÖKÖ Puanlarının Karşılaştırılması

Tanımlayıcı Özellikler		Tanrı Algısı Ölçeği			Ölüm Kaygısı Ölçeği		
		Ortanca	X±SS	Test ve p değeri	Ortanca	X±SS	Test ve p değeri
Cinsiyet	Kadın	106.00	104,654±4,623	MWU=1348,5 p=0,609	8.00	7,400±4,782	MWU = 1286,0 p=0,368
	Erkek	106.00	104,750±3,547		9.00	8,326±4,061	
Medeni durum	Evli	106.00	104,357±4,334	MWU =748,5 p=0,097	10.00	8,869±4,088	MWU = 384,0 **p= 0,000
	Bekar	107.00	105,956±2,946		4.00	4,130±3,733	
Yaşanılan yerleşim yeri	İl	107.00	105,590±4,007	KW=4,625 p=0,201	4.00	4,363±3,761	KW= 28,078 **p= 0,000
	İlçe	106.00	104,000±5,791		11.00	8,370±5,001	
	Kasaba	106.00	106,000±1,732		5.00	4,111±2,666	
	Köy	105.00	104,449±3,272		10.00	9,816±3,244	
Bakımda yardım alma durumu	Evet	106.00	104,563±4,226	MWU = 525,0 p= 0,412	9.50	8,351±4,304	MWU = 287,0 *p= 0,002
	Hayır	106.00	105,692±3,172		4.00	4,230±3,897	
Bakımda yardımcı olan kişi	Eş	106.00	104,373±4,673	KW=1,718 p= 0,633	10.00	8,582±4,338	KW= 2,181 p= 0,536
	Çocuk	106.00	105,347±2,479		8.00	7,521±4,521	

	Komşu/Diğer akraba	101.00	102,000±4,582		9.00	8,666±3,511	
	Özel bakıcı	107.00	106,000±2,645		7.00	6,000±4,582	
Hayati tehlike yaratan hastalık öyküsü	Evet	105.00	104,103±4,470	MWU = 1141,5 p= 0,079	10.50	9,275±4,016	MWU = 842,5 **p= 0,000
	Hayır	107.00	105,408±3,570		5.00	6,163±4,384	
Ailede ani ölüm öyküsü	Evet	105.00	103,780±4,463	MWU = 697,5 **p= 0,000	10.00	9,275±4,016	MWU = 844,0 *p= 0,008
	Hayır	107.00	106,676±2,252		5.00	6,163±4,384	
Yaşlıların yaşı	r=-0,123 p=0,208				r=-0,094 p=0,338		

*p<0,01 **p<0,001 Değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile bakılmış, normal dağılım göstermediği için, Mann Whitney U-testi, Kruskal Wallis testi ve Spearman korelasyon katsayısı kullanılmıştır.

Araştırma kapsamındaki yaşlıların ailede ani ölüm öyküsü yaşama durumları ile TAÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur (p<0,001). Ailesinde ani ölüm öyküsü bulunmayan yaşlıların TAÖ'nden aldıkları puanlar ailede ani ölüm öyküsü bulunan yaşlılara göre daha yüksektir. Yaşlıların diğer tanımlayıcı özellikleri ile TAÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur (p>0,05). Ayrıca yaşlıların yaşı ile TAÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli bir ilişki olmadığı belirlenmiştir (p>0,05) (Tablo 4).

Araştırmadaki yaşlıların medeni durumu, yaşadığı yer, bakımda yardım alma, hayati tehlike yaratan hastalık öyküsü yaşama ve ailede ani ölüm öyküsü yaşama durumları ile ÖKÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur (p<0,05). Evli olan, köyde yaşayan, bakımda yardım alan, hayati tehlike yaratan bir hastalık öyküsü geçiren ve ailede ani ölüm öyküsü olan yaşlıların ÖKÖ'nden daha yüksek puan aldıkları belirlenmiştir. Yaşlıların cinsiyeti ve bakımda yardımcı olan kişi ile ÖKÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli bir fark olmadığı bulunmuştur (p>0,05). Yaşlıların yaşı ile ÖKÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli bir ilişki olmadığı belirlenmiştir (p>0,05) (Tablo 4).

TARTIŞMA

Araştırma kapsamındaki yaşlıların TAÖ puan ortalaması 104,70±4,11 ile yüksek düzeyde, ÖKÖ puan ortalaması 7,85±4,45 ile orta düzeyde bulunmuştur (Tablo 2). Buna göre araştırmaya dahil edilen yaşlıların orta düzeyde ölüm kaygısı yaşadıkları ve olumlu bir Tanrı algısına sahip oldukları söylenebilir.

Araştırmada TAÖ ile ÖKÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak negatif yönde önemli bir ilişki bulunmuştur (p<0,001). Yaşlıların TAÖ puan ortalamaları arttıkça ÖKÖ puan ortalamaları azalmıştır (Tablo 3). TAÖ'nden alınan yüksek puan Tanrı'ya yönelik olumlu atıflara karşılık geldiğinden, bu araştırmada yaşlılarda Tanrıya yönelik olumlu atıflar arttıkça ölüm kaygısının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Tanrı tasavvurları ile ruh sağlığı arasındaki ilişkileri konu edinen birçok araştırmada, negatif Tanrı tasavvurlarının ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri açıkça görülmüştür (Yapıcı, 2007; Aydın, 2010; Kartopu, 2014). Olumlu Tanrı algısının ise daha düşük anksiyete düzeyleriyle ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Schaefer ve Gorsuch, 1991). Yapılan bir çalışmada olumsuz Tanrı algısı olan bireylerin daha fazla stres belirtisi gösterdiği belirtilmiştir (Dınvar, 2011). Kirkpatrick ve Shaver (1992) ise Tanrıya güvenli bağlanma göstermiş insanların, Tanrı'ya kaygılı bir şekilde bağlanmış insanlara göre daha iyi yaşam doyumu ve daha az kaygı, depresyon ve fiziksel hastalık şikâyetlerinde bulduklarını yaptıkları araştırmada göstermişlerdir (Kirkpatrick ve Shaver, 1992). Bu araştırmada sonuçlar olumlu Tanrı algısının olumlu ruh halini arttırdığı ve anksiyeteyi azalttığı yönündeki araştırmaları destekler niteliktedir.

Yaşlıların cinsiyetlerine göre TAÖ'nden aldıkları puan ortalamalarının birbirine yakın olduğu ve ortalamalar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir (p>0,05) (Tablo 4). Uysal ve arkadaşları da yaptıkları çalışmada katılımcıların cinsiyet değişkenine göre Tanrı algısı puan ortalamaları arasındaki farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olmadığını belirlemişlerdir (Uysal ve ark., 2014). Bu bulgu, Tanrı algısının gelişmesinde cinsiyet özelliklerinin belirleyici olmadığını söyleyebilmek açısından önemlidir.

Araştırmada ailede ani ölüm öyküsü olmayan yaşlıların TAÖ'nden aldıkları puanlar ailede ölüm öyküsü bulunan yaşlılara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (p<0,001) (Tablo 4). Buna göre araştırmada ailesinde ani ölüm öyküsü olmayanların Tanrı'ya olumlu atıflarda bulunduğu, ailede ani ölüm öyküsü olanların ise Tanrı'ya olumsuz atıflarda bulunduğu belirlenmiştir. Yası travmatik hale getiren

nedenlerden biri ani ölümlerdir (Çam ve ark., 2010). Ölüm sonrası görülen birçok emosyonel yas reaksiyonundan biri de Tanrı'ya kızma olabilmektedir. Birey sevdiği birinin kaybindan dolayı yaşadığı keder duygusuyla Tanrı'ya kızgınlık yaşayabilmektedir. Araştırmamızda ailesinde ani ölümle bir kayıp yaşayan yaşlıların olumsuz yönelimli Tanrı algısına sahip olduğu sonucu, kayıp sonrası Tanrı'ya yönelen olumsuz duygularla açıklanabilir.

Bu araştırmada yaşlıların cinsiyetine göre Tanrı Algısı Ölçeği puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$) (Tablo 4). Uysal ve arkadaşları (2014) ergenlerin Tanrı algılarıyla sosyal kaygı ve umut düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek için yaptıkları çalışmada, cinsiyete göre Tanrı Algısı Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığını belirlemişlerdir (Uysal ve ark., 2014). Bu bulguya göre Tanrı algısının şekillenmesinde cinsiyet özelliklerinin belirleyiciliğinin olmadığı düşünülebilir.

Yaşlıların diğer tanımlayıcı özelliklerine (medeni durum, yaşanan yerleşim yeri, bakımda yardım alma durumu, bakımda yardımcı olan kişi, hayati tehlike yaratan hastalık öyküsü) TAÖ'nden aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$) (Tablo 4). Sonuçlar doğrultusunda, bu tanımlayıcı özelliklerin Tanrı'ya yönelik olumlu ve olumsuz algının gelişmesinde belirleyici olmadığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan yaşlıların cinsiyetine göre ÖKÖ'nden aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$) (Tablo 4). Erdoğan ve Özkan (2007) yaptıkları çalışmada cinsiyetle ölüm kaygısı arasında bir ilişki olmadığını belirtmişlerdir. Bu doğrultuda araştırmamıza katılan yaşlıların ölüm kaygısının cinsiyet özelliklerinden etkilenmediği söylenebilir.

Araştırmada yaşlıların medeni durumuna göre ÖKÖ'nden aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p<0,001$) (Tablo 4). Bu bulguya göre evlilerin ölüm kaygısından aldıkları puanların ortalaması bekarlara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Literatür incelendiğinde bir çok çalışmada evlilerin ölüm kaygısı düzeyinin bekarlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Turgay, 2003; Erdoğan ve Özkan, 2007). Evlilikle kazanılan toplumsal roller ve aile içinde eş ve çocuklara yönelik sorumluluklar ölüme yönelik daha fazla kaygı duyulmasına neden olabilir.

Araştırmada köyde yaşayan yaşlıların ÖKÖ'nden aldıkları puanların diğer gruplara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0,001$) (Tablo 4). Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde ölüm kaygısının çok boyutlu bir kavram olduğu görülmektedir. Araştırmalarda en çok üzerinde durulan boyutlardan birisi de yalnızlık korkusudur (Karaca, 2000). Köyde yaşayan yaşlı bireylerin ciddi bir sağlık sorunları olduğunda hastanelere veya yardım alabilecekleri birimlere ulaşmaları diğer yerleşim birimlerine göre daha zordur. Böyle bir sorunla karşılaştıklarında yardım alamamaktan dolayı duydukları kaygı ölüm kaygısını arttırmış olabilir.

Araştırmada yaşlıların bakımda yardım alma durumuna göre ÖKÖ puanları arasında fark olduğu, bakımda yardım alan yaşlıların puanlarının almayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0,01$) (Tablo 4). Thompson ve arkadaşlarının yapmış olduğu bir çalışmada, bedensel şikayetlerin çoğalması ve ruhsal acılar arasında yakın bir ilişki olduğu açıklanmıştır (Thompson ve ark., 1984). Bakımda yardım alan kişilerin hepsinin hasta ve bedensel yetersizlikleri nedeniyle kendi bakımlarını yerine getirmekte zorlanan bireyler olması ve yaşlıların hepsinin hastanede yatıyor olması ölüm kaygısının yükselmesine neden olmuş olabilir. Ayrıca bakımda yardım alan yaşlıların yardım aldıkları kişiye göre ÖKÖ'nden aldıkları puanlar incelendiğinde, en düşük puanı özel bakıcı tarafından bakım alan yaşlıların aldığı, buna rağmen ortalamalar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$) (Tablo 4). Bakımda yardım alan yaşlıların ölüm kaygısının daha yüksek olduğu bulunmuşken, yardım alınan kişiye göre ölüm kaygısından alınan puanlar arasındaki farkın anlamlı olmadığı bulgusu, yaşlılar açısından bakım alma durumuna geçmenin ölümü daha fazla çağrıştırdığı, ancak ölüm kaygısının gelişmesinde bakım aldıkları kişinin belirleyici olmadığı şeklinde açıklanabilir.

Araştırmada hayati tehlike yaratan bir hastalık geçirenlerin ve ailede ani ölüm öyküsü olanların ÖKÖ puanları diğer gruplara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p<0,01$) (Tablo 4). Gerek ölüm, gerekse ölüm tehlikesi yaratan bir hastalık sonucunda bireyler kayba yönelik tepkiler verebilmektedir. Kayba yönelik tepkilerden birisi olan yas ise, yalnızca ölümden değil aynı zamanda bir felaketten doğan acı ve bu acıyı belirten davranışlar olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2015). Bu doğrultuda ailede ani ölüm yaşayan ve daha önce hayati tehlike yaratan bir hastalık geçiren yaşlı hastaların, emosyonel etki oluşturan bu yaşam olaylarına bağlı olarak ölüm kaygılarının yüksek olabileceği söylenebilir.

Araştırmamızda yaş ile TAÖ ve ÖKÖ puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$) (Tablo 4). Benzer şekilde yapılan çalışmalarda yaşın Tanrı algısını ve ölüm kaygısını etkilemediği bulunmuştur (Güler, 2007a; Hökelekli, 1992; Özen, 2008). Araştırmanın 65 yaş üstü hasta bireylerde yapılmış olması bu bulguları etkilemiş olabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmamızda yaşlı hastalarda Tanrı Algısı ile Ölüm Kaygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre olumlu-sevgi yönelimli Tanrı algısı arttıkça, ölüm kaygısı azalmaktadır. Ayrıca evli olan, köyde yaşayan, bakımında yardım alan, daha önce hayati tehlike yaratan bir hastalık geçiren ve ailesinde ani ölüm öyküsü olan yaşlılarda ölüm kaygısı daha yüksek bulunmuştur. Ailesinde ani ölüm öyküsü olan yaşlılarda ise olumsuz-korku yönelimli Tanrı algısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda benzer çalışmaların daha geniş örneklemlerle yaşlı gruplar üzerinde yapılması, yaşlılara hizmet veren sağlık profesyonellerinin spiritüel yaklaşımlar konusunda farkındalıklarının artırılması önerilir.

KAYNAKÇA

- AKSÜLLÜ, Nihayet, DOĞAN, Selma (2004). "Huzurevinde ve Evde Yaşayan Yaşlılarda Algılanan Sosyal Destek Etkenleri İle Depresyon Arasındaki İlişki", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5:76-84.
- AYDIN, Ali Rıza (2010). "Tanrı Algısına Jungçu Bir Bakış", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S: 28, s 53-61.
- BRADSHAW, Matt, ELLİSON, Christopher G., MARCUM, Jack P. (2010). "Attachment to God, images of God, and psychological distress in a nationwide sample of Presbyterians", *International Journal for the Psychology of Religion*, 20, 130-147.
- ÇAM, Olcay, BİLGE, Ayşegül, KESKİN, Gülseren (2010). *Gidenler ve Geride Kalanlar: İnsan, Yavrusu ve Ölüm Yarasını Sarmak*, İzmir: Egetan Basım.
- DINVAR, Parvaneh Ebrahimi (2011). *Travma Sonrası Stres, Dünyaya İlişki Varsayımlar ve Tanrı Algısı Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri (Din Psikolojisi) Anabilim Dalı.
- ERDOĞDU, Mustafa Yüksel, ÖZKAN, Mustafa (2007). "Farklı Dini İnanışlardaki Bireylerin Ölüm Kaygıları ile Ruhsal Belirtiler ve Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler", *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 14(3): 171-179.
- FROMM, Erich (2004). *Psikanaliz ve Din*, (Çeviren: Aydın Arıtan), İstanbul: Arıtan Yayıncılık.
- GEÇTAN, Engin (1990). *Varoluş ve Psikiyatri*, İstanbul: Metis Yayınları, 164.
- GÜLER, Özlem (2007a). *Tanrı'ya Yönelik Atıflar, Benlik Algısı ve Günahkarlık Duygusu*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜLER, Özlem (2007b). "Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *AÜİFD XLVIII*, S: 1, s 123-133.
- HÖKELEKLİ, Hayati (1991). "Ölümlle İlgili Tutumlar ve Dinî Davranış", *İslami Araştırmalar Dergisi*, 5/2, 83-91.
- KARACA, Faruk (2000). *Ölüm Psikolojisi*, İstanbul: Beyan Yayınları.
- KARTOPU, Saffet (2014). "Yaşamı Sürdürme Nedenlerinin Tanrı Algısıyla İlişkisi", *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/2, s 887-903.
- KIRKPATRICK, Lee A., SHAVER, Philip R. (1992). "An Attachment-Theoretical Approach To Romantic Love And Religious Belief", *Personality And Social Psychology Bulletin*, 3, 18-26.
- KORKMAZ, Nuran Erdoğan (2012). "Tanrı'ya Bağlanma ve Psikolojik İyi Olma", *Toplum Bilimleri*, 6 (12) , s 95-112.
- NOFFKE, Jacqueline L., HALL, Todd W. (2007). *Attachment Psychotherapy And God Image, God Image Handbook For Spiritual Counseling and Psychotherapy*, Available Online At <http://jsmh.haworthpress.com>
- SCHAEFER, Charles A., GORSUCH, Richard L. (1991). "Psychological adjustment and religiousness: The multivariate belief-motivation theory of religiousness", *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30, 449-461.
- ŞENOL, Cemaleddin (1989). *Ankara İlinde Kurumlarda Yaşayan Yaşlılarda Ölüme İlişkin Kaygı ve Korkular*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TANHAN, Fuat, ARI Fiğen (2006). "Üniversite Öğrencilerinin Ölüme Verdikleri Anlam ve Öğrenim Gördükleri Program Açısından Ölüm Kaygısı Düzeyleri", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, III-II , 34-43.
- TDK, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55140eef813086.93285541, (Erişim Tarihi: 26.03.2015).
- TEMPLER, Donald I. (1970). "The Construction and Validation of Death Anxiety Scale", *J General Psychology*, 82,165-174.
- THOMPSON, Larry W, BRECKENRIDGE, James N, GALLAGHER, Dolores. (1984). "Effects of Bereavement in Self-Perceptions of Physical Health in Elderly Widows and Widowers", *J. Gerontol.*, 39 : 309-314.
- TURGAY, Mine (2003). *Ölüm Korkusu ve Kişilik Yapısı Arasındaki İlişki*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- ÖZEN, Duygu (2008). *Huzurevinde Yaşayan Yaşlılarda Ölüm Kaygısının Günlük Yaşam İşlevlerine Etkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- UYŞAL, Veysel, BATAN Nazlı S., BAŞ, Selma, ZAFER, Hakan (2014). "Ergenlerin Tanrı Algılarıyla Sosyal Kaygı ve Umut Düzeyleri Arasındaki İlişkiler", *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, Cilt:11, Sayı:42, s 221-237.
- YAPICI, Asım (2007). *Ruh Sağlığı ve Din, Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık*, Adana: Karahan Yayınları.